

ALFRED KONIECZNY

Uniwersytet Wrocławski

IX akcja deportacyjna wrocławskich Żydów z 9–16 czerwca 1943 roku

Po transportach VIII akcji deportacyjnej do obozu-getta w Terezynie i obozu koncentracyjnego Auschwitz-Birkenau z 31 marca i 1 kwietnia 1943 r. we Wrocławiu pozostawała już tylko kilkusetosobowa grupa społeczności żydowskiej; stanowili ją głównie pracownicy wrocławskiej filii Zrzeszenia Żydów w Niemczech, personel i pacjenci szpitala żydowskiego przy ul. Pawła Włodkowica 9 (*Wallstrasse*) oraz lokatorzy domu starców, mieszczącego się przy tejże ulicy pod nr 14. Niebawem jednak i ich los został przesądzony decyzją Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy o rozwiązaniu Zrzeszenia Żydów w Niemczech i przejęciu jego urządzeń.

Pierwszą dającą się stwierdzić oznaką przygotowań wrocławskiej placówki gestapo do przeprowadzenia kolejnej akcji deportacyjnej była decyzja o przeniesieniu pacjentki sanatorium dra Jaenischa w Międzygórzu Idy Benjamin do domu starców we Wrocławiu z zamiarem włączenia jej do najbliższego transportu; decyzję tę wydano i wyegzekwowano 17 maja 1943 r.¹ Podobne decyzje dotknęły prawdopodobnie jeszcze kilka innych osób, gdyż wśród objętych deportacją spotykamy też dwie Żydówki uprzednio zamieszkałe w Sosnowcu² i jedną ze Zgorzelca³. Właściwe przygotowania były jednak utrzymywane w tajemnicy, wszak termin transportu był przekazywany przez Główny Urząd Bezpieczeństwa Rzeszy placówce gestapo dopiero 6 dni przed planowaną akcją, stosownie do ustaleń przyjętych na naradzie w RSHA 6 marca 1942 r.⁴ W odniesieniu do wrocławskiej IX akcji nastąpiło to

¹ Archiwum Państwowe we Wrocławiu, Urząd Skarbowy Prowincji Dolnośląskiej – Dział Konfiskata mienia żydowskiego (dalej: AP Wrocław, USPD–KMŻ) 184, niefol., pismo wrocławskiej placówki gestapo z 6 VII 1943 r. do nadprezydenta finansowego we Wrocławiu.

² *Ibidem*, USPD–KMŻ 793, s. 34; były to Maria Magdalena von Einem i Cäcilie Herzberger.

³ *Ibidem*, USPD–KMŻ 1922; była to Hermine Krzywynos.

⁴ H. Eschwege (Hrsg.), *Kennzeichen J. Bilder, Dokumente, Berichte zur Geschichte der Verbrechen des Hitlerfaschismus an den deutschen Juden 1933–1945*, Berlin 1981, s. 193.

prawdopodobnie 3 czerwca 1943 r., a przemawiają za tym działania zarządu wrocławskiej filii Zrzeszenia Żydów w Niemczech oraz osób objętych akcją.

Ułożoną zapewne już wcześniej w referacie do spraw Żydów wrocławskiego gestapo (II B 4) listę osób zakwalifikowanych do deportacji przekazano niezwłocznie do zarządu filii Zrzeszenia Żydów celem powiadomienia objętych akcją. W piątek 4 czerwca wszyscy byli już powiadomieni i gorączkowo przygotowywali się do przymusowego opuszczenia miasta. Jedną z kobiet wyznaczonych do transportu, Anni Jonas, napisała tego dnia kartkę do swego narzeczonego w Szwajcarii:

Kochany Hermanie!

Kiedy otrzymasz tę kartkę, będą zapewne już w podróży. Napisałam Ci wczoraj list, a jeśli jutro będę miała jeszcze sposobność, napiszę raz jeszcze. Przyszło to nieco niespodziewanie i jeszcze nie doszłam do siebie. Piszę do Ciebie u szewca, ponieważ muszę czekać na moje buty, poza tym mam wszystko przygotowane. Pisz do mnie od dziś tylko listy polecane, abyś otrzymał zwrot mojej poczty, gdy mnie nie zastanie. Nie mam w tej chwili jasnego umysłu. Wczoraj raz jeszcze była Anna przypadkiem u mnie. Ona napisze do Ciebie z pewnością, kiedy już nie będę mogła pisać. Pozdrawiam i całuję Was wszystkich raz jeszcze jak najserdeczniej. Wszystkiego najlepszego. Jak kochany Bóg zdecyduje, tak się stanie.

Zawsze Twoja Anni
Czekam na list⁵.

Poczynając od 4 czerwca osoby dysponujące większymi sumami pieniędzy zawierały tzw. umowy o zakupie mieszkania (*Heimeinkaufvertrag*) w miejscu deportacji ze Zrzeszeniem Żydów w Niemczech, które 7 czerwca zostały zatwierdzone przez wrocławskie gestapo⁶. Stosownie do takiej umowy dr med. Erich Schneider wpłacił na specjalne konto H berlińskiego banku von Heinz, Tecklenburg u. Co., kwotę 4499,20 marek⁷. Ernst Neumann natomiast mógł zaoferować w swej umowie z 5 czerwca jedynie 325,50 marek⁸. Hermine Krzywynos miała w miejskiej kasie oszczędności w Zgorzelcu na swym koncie 7552,45 marek; konto to zostało 8 czerwca zlikwidowane, a pieniądze przekazano do Berlina na pokrycie sumy zadeklarowanej w umowie także z 4 czerwca⁹. Umowę o zakupie lokalu mieszkalnego zawarł także kierownik wrocławskiej filii Zrzeszenia Żydów Georg Kohn (6 czerwca)¹⁰ i główny chirurg szpitala żydowskiego dr Siegmund Hadda¹¹; wpłacone przez nich kwoty nie są znane. Po przybyciu do obozu docelowego umowy te okazały się całkowitą fikcją.

⁵ Kartkę udostępniła autorowi w 1999 r. Anni Goldstein-Jonas, żyjąca dziś w Walnut Creek w Kalifornii.

⁶ Ze strony wrocławskiej placówki gestapo umowy te, podobnie jak w związku z VIII akcją deportacyjną, aprobował funkcjonariusz o nazwisku Fredrich.

⁷ AP Wrocław, USPD–KMŻ 3132; umowa nosiła nr IX/145, nie sposób stwierdzić, czy aż tyle osób objętych IX akcją zawarło owe umowy.

⁸ *Ibidem*, USPD–KMŻ 2502, s. 29.

⁹ *Ibidem*, USPD–KMŻ 1922, s. 28.

¹⁰ *Ibidem*, USPD–KMŻ 1844, s. 79; umowa nosiła nr IX/135.

¹¹ S. Hadda, *Als Arzt am Jüdischen Krankenhaus zu Breslau 1906–1943*, „Jahrbuch der Schlesischen Friedrich–Wilhelms–Universität zu Breslau 1972”, t. 17, Berlin 1972, s. 235.

Do deportacji w ramach IX akcji wyznaczono 218 osób. Początkowo prawdopodobnie planowano deportować wszystkich w ramach jednego transportu. Niektórzy od razu przystąpili do wypełniania formularza oświadczenia majątkowego doręczonego zapewne wraz z powiadomieniem o decyzji deportacyjnej; inni czynili to w dniach 5 i 6 czerwca. Przykład Elsy Pototzky, stenotypistki w Bezirksstelle Schlesien, zdaje się wskazywać, iż wyznaczeni do transportu mieli zgłosić się w poniedziałek 7 czerwca z wypełnionymi oświadczeniami w miejscu zbiórki na ul. Pawła Włodkowica. Wkrótce po doręczeniu jej decyzji o deportacji kierownik Bezirksstelle skierował do niej pisemną wiadomość następującej treści:

Dopiero co dokonano zmiany decyzji uwidocznionej w załączniku w taki sposób, że nie musi się Pani jeszcze stawić w poniedziałek. Musi jednak Pani starannie wypełnić oświadczenie majątkowe i mieć swój bagaż w porządku, tak aby była Pani w każdej chwili gotowa do wywędrowania¹².

Data 4 czerwca umieszczona na powyższej informacji wskazuje, iż już wówczas Bezirksstelle znana była decyzja gestapo o podziale osób przewidzianych do transportu na grupy, tak jak miało to miejsce już przy poprzedniej akcji deportacyjnej¹³. Zdecydowaną większość osób postanowiono skierować do obozu-getta w Theresienstadt, i to w dwóch turach, a niewielką grupę pozostałych objęto tajemniczo brzmiącym kryptonimem „Abwanderung Arbeitseinsatz Ost”, sugerującym skierowanie do pracy przymusowej gdzieś na Wschodzie. Przyczyna podziału na owe grupy i kryteria zaliczenia osób do jednej z nich pozostają w sferze domysłów.

Traktując akcję IX łącznie, można było stwierdzić, iż spośród 218 przeznaczonych do „ewakuacji” 88 osób zabrano z domu opieki przy ul. Pawła Włodkowica 14, kierowanego przez Anni Kohn, 47 osób z lokalu przy tejże ulicy pod nrem 5, 42 osoby ze szpitala przy tejże ulicy pod nrem 9, 20 osób z lokalu przy tejże ulicy pod nrem 16, 4 osoby z ul. Rybackiej 14, po 3 osoby z ul. P. Włodkowica 18 i Świebodzkiej 42, po dwie osoby z ul. Lotniczej 51 i ul. Lwowskiej 33 oraz przywiezione do Wrocławia z Sosnowki w powiecie jeleniogórskim, wreszcie po jednej z ulic: Św. Antoniego 6, Lubuskiej 49, Marszałka J. Piłsudskiego 14, Ruskiej 52 i z Międzygórz. U trzech osób zaznaczono wcześniejszy pobyt w przymusowej wspólnocie mieszkalnej w Krzeszowie¹⁴.

Transporty IX akcji objęły łącznie 119 osób samotnych, 28 małżeństw bez dzieci, 11 małżeństw z jednym dzieckiem, dwa małżeństwa z dwojgiem dzieci i jedną matkę z dzieckiem. Ogółem było 148 osób płci żeńskiej (67,9%) i 70 płci męskiej (32,1%); zwraca też uwagę włączenie dwóch, tzw. mieszańców I stopnia.

¹² AP Wrocław, USPD–KMŻ 2700, s. 15.

¹³ A. Konieczny, *VIII wrocławska akcja deportacji Żydów z 31 marca/1 kwietnia 1943*, „Studia nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi”, t. 25, Wrocław 2002, s. 367 n.

¹⁴ Ustalenia oparte na aktach dotyczących konfiskaty mienia osób objętych akcją w zespole Urzędu Skarbowego Prowincji Dolnośląskiej, przechowywanych w AP Wrocław (z założonych 167 teczek zachowało się 150) oraz kompletnych listach transportowych do obozu-getta Theresienstadt.

Analiza struktury wieku osób objętych akcją wykazuje znaczną rozpiętość roczników, sięgającą aż 1846 r., przy braku zdecydowanej przewagi niektórych spośród nich (najlicniejsza ich grupa to roczniki 1871–1875, czyli osób będących wówczas w wieku 63–68 lat) i dość wyraźnym skromniejszym występowaniu roczników młodszych (tab. 1). Najstarszymi osobami były podopieczne domu starców z ul. P. Włodkowica 14: 97-letnia Paula Hirschel i 95-letnia Berta Sandberg, najmłodszymi natomiast liczące w dniu odejścia transportu odpowiednio: Judis Auerbach – 45 dni, Uriel Kiefer – 70 dni, Gittel Rosenthal – 81 dni (por. zamieszczoną w aneksie listę osób drugiej grupy).

* * *

Jak wspomniano, z nieznanymi powodów dokonano podziału osób zakwalifikowanych do IX akcji na trzy grupy. Największą z nich, liczącą ostatecznie 161 osób (116 płci żeńskiej i 45 płci męskiej), wyznaczono do transportu kierowanego do obozu-getta Theresienstadt. Obejmowała ona 99 osób samotnych, głównie podopiecznych domu starców przy Wallstrasse 14 (81) i pacjentów szpitala przy Wallstrasse 9 wraz z częścią personelu obsługi, ponadto 22 małżeństwa bez dzieci i 6 małżeństw z dwojgiem dzieci (najmłodsze z nich miało 2 lata). Z bardziej znanych osób w pierwszej grupie spotykamy: lekarzy Herberta Kaisera, Ericha Schneidera i Kurta Steinera, aptekarza Fritza Arensa, pielęgniarki Lucie Bergmann, Rosę Heimansohn (znaną jako „siostra Helena”), Friederike Lomnitzer i Irmgard Machner, kierowniczkę działu gospodarczego w szpitalu Charlotte Hülsen, pracowników gminy żydowskiej i filii Zrzeszenia Żydów Leo Neissera, Karla Rosenbauma, Georga Salomona, Güntera Singera.

Większość osób z tej grupy wypełniała oświadczenia majątkowe w dniach 4–6 czerwca, tylko kilkunastu uczyniło to dopiero w poniedziałek 7 czerwca, w dniu, w którym w prezydium rejencji wrocławskiej sporządzono pierwszą partię decyzji uznających ich za wrogów Rzeszy i konfiskujących cały ich majątek; druga część owych decyzji została wystawiona następnego dnia. Stosownie do pisma wrocławskiej placówki gestapo z 7 czerwca gmina żydowska została zobowiązana do wpłacenia do miejscowej filii Dresdner Bank 120 marek na koszty podróży i aprowizacji dla każdego z deportowanych¹⁵. Po farsie zawierania umów o zakupie mieszkania w Theresienstadt była to jeszcze jedna forma ograbiania społeczności żydowskiej, gdyż wysokość kwoty była niewspółmierna do faktycznych indywidualnych kosztów transportu.

Transport wyruszył do Theresienstadt w środę 9 czerwca. Karla Wolff, świadek przygotowań tej deportacji, napisze po latach:

Przygotowanie starych ludzi do tego transportu jest jednym z moich najcięższych wspomnień. Na noszach zniesiono większość z nich na podwórze, ułożono na ziemi i zapakowano w koce i płaszcze. Większość nie rozumiała, o co właściwie chodzi, krzyczała, złorzeczyła, lamentowała, rzu-

¹⁵ Pismo to cytuje się w aktach Dorothei Baumgart; AP Wrocław, USPD–KMŻ 149; było opatrzone znakiem kancelaryjnym 1476/43–II B 4.

cała się i nie chciała opuścić ciepłych łóżek. Przez całą noc ci starzy, chorzy ludzie siedzieli i leżeli na zimnym podwórzu synagogi, o świcie zostali załadowani. To był koniec¹⁶.

Tabela 1. Struktura wieku osób objętych IX akcją deportacyjną

Roczniki	Liczba osób		
	ogółem	mężczyzn	kobiet
1846–1850	4	–	4
1851–1855	5	–	5
1856–1860	11	2	9
1861–1865	11	4	7
1866–1870	7	–	7
1871–1875	22	10	12
1876–1880	21	8	13
1881–1885	17	6	11
1886–1890	17	3	14
1891–1895	19	5	14
1896–1900	15	5	10
1901–1905	15	7	8
1906–1910	10	3	7
1911–1915	14	7	7
1916–1920	3	–	3
1921–1925	12	2	10
1926–1930	1	1	–
1931–1935	1	–	1
1936–1940	8	5	3
1941–1943	5	2	3
Ogółem	218	70	148

Transport był już piątym z Wrocławia, stąd jego oficjalny symbol IX/5 w ewidencji Terezina. Przyjęcie do obozu nastąpiło 11 czerwca.

Szok wywołany deportacją, trudami podróży i podeszły wiek wielu przybyłych nie rokowały zbyt wielkich szans na dłuższe przetrwanie w skrajnie nieprzychylnych realiach obozowych. Już w dniu przybycia zmarły trzy osoby z Wrocławia, do końca czerwca 5 dalszych osób; w następnych miesiącach śmiertelność kształtowała się następująco: lipiec 1943 r. – 16, sierpień – 9, wrzesień – 5, październik – 10, listopad – 7, grudzień – 5, styczeń 1944 r. – 2, luty – 2, marzec – 4, kwiecień – 2, maj – 5, czerwiec – 1 i lipiec – 1 osoba. Ogółem z transportu wrocławskiego zmarło w Theresienstadt 77 osób (tab. 2, s. 398)¹⁷.

Osoby zmarłe w Terezynie nie były jednak jedynymi ofiarami transportu. Poczynając od 6 września 1943 r. niektóre osoby z wrocławskiego transportu zna-

¹⁶ K. Wolff, *Ich blieb zurück. Die Überlebensgeschichte der Tochter einer christlichen Mutter und eines jüdischen Vaters im Nazideutschland und ihr Neuanfang in Israel*, Langen 1990, s. 31.

¹⁷ Daty zgonów odnotowywano na listach przyjęć do Theresienstadt, podobnie jak i symbole transportów kierowanych stąd do obozu koncentracyjnego w Auschwitz-Birkenau.

Tabela 2. Umieralność osób z transportu z 9 VI 1943 r. w Theresienstadt

Miesiąc	Rok	
	1943	1944
I		2
II		2
III		4
IV		2
V		5
VI	8	1
VII	16	1
VIII	9	–
IX	5	–
X	10	–
XI	7	–
XII	5	–
Ogółem	60	17

Tabela 3. Osoby z akcji IX w transportach z Theresienstadt do KL Auschwitz-Birkenau

Data transportu	Symbol transportu	Ogółem osób	w tym z transportu z	
			9.06.1943	15.06.1943
6 IX 1943	Dm	3	3	–
5 X 1943	Dn	1	–	1
18 XII 1943	Ds	4	4	–
15 V 1944	Dz	17	17	–
16 V 1944	Ea	1	1	–
29 IX 1944	Ei	1	1	–
4 X 1944	En	2	2	–
9 X 1944	Ep	8	6	2
12 X 1944	Eq	4	3	1
16 X 1944	Er	9	7	2
19 X 1944	Es	1	1	–
23 X 1944	Et	12	11	1
28 X 1944	Ev	12	8	4
brak daty	–	1	1	–
Ogółem		76	65	11

laży się w transportach kierowanych do obozu koncentracyjnego Auschwitz-Birkenau; było ich ogółem 65 i można przypuszczać, że niektóre z nich nie przeżyły tego obozu (dokładne ustalenia są niemożliwe z powodu braku zwłaszcza ksiąg zmarłych obozowego urzędu stanu cywilnego z lat 1944–1945).

Po ostatnim transporcie do Oświęcimia z udziałem wrocławian z 28 października 1944 r. w Terezynie było już tylko 20 uczestników transportu z 9 czerwca. 14 spośród nich doczekało tu wyzwolenia, lecz trzem nie było dane zbyt długo cieszyć się wolnością; dalszych pięciu znalazło się wśród szczęśliwców ewakuowanych 5 lutego 1945 r. do Szwajcarii.

* * *

Z transportu skierowanego do Theresienstadt wyłączono grupę 18 osób. Znaleźli się w niej m.in. kierownik regionalnej placówki Zrzeszenia Żydów w Niemczech dr Georg Friedrich Kohn z żoną i dwiema córkami¹⁸, kierownik działu finansowego placówki Martin Pollack, kierowniczką domu starców Anni Kohn, zarządca cmentarza Siegmund Piepes, kierownik szpitala dr Siegmund Hadda z żoną oraz inne osoby zatrudnione w filii Zrzeszenia bądź pozostawione do jej obsługi, jak np. kucharka Hildegard Fuchs, laborantka Erna Hirschel, czy stenotypistka Else Pototzky. Wyłączenie pozostawało zapewne w związku z likwidacją wrocławskiej placówki Zrzeszenia Żydów w Niemczech i przekazaniem jej agend władzom hitlerowskim.

Oświadczenia majątkowe 8 osób są datowane sprzed wyjazdu zasadniczego transportu do Terezina (5–8 czerwca), co wskazywałoby, że i one były pierwotnie do niego zakwalifikowane (dotyczyły to m.in. Anni Kohn i Martina Pollacka). Natomiast u 7 osób (w tym dla rodziny dra Georga Kohna i dra Siegmunda Haddy) oświadczenia te wypełnione zostały dopiero 10 czerwca; zarządca cmentarza Piepes dokonał tej czynności jeszcze dzień później, a stenotypistka dopiero 15 czerwca. Decyzje prezydenta rejencji wrocławskiej uznające wymienionych za wrogów Rzeszy i konfiskujące ich mienie noszą datę 15 czerwca.

We wtorek 15 czerwca 1943 r.¹⁹ omawiana grupa opuściła Wrocław transportem kolejowym, kierując się także do Theresienstadt. S. Hadda napisze po latach:

Trzeba przyznać, że nasz transport przebiegał w ludzkich warunkach. Kierownikiem był urzędnik gestapo [...]. Był poprawny i do nas wszystkich zwracano się per „pan”, co nie miało miejsca przy wcześniejszych transportach. Na podwórzu domu gminy zostaliśmy ponumerowani tak jak sztuki bagażu. Z przyczepionej nam kartki widać było z rzymskiej cyfry numer rejestracyjny transportu, a z arabskiej nasz własny numer pokrywający się z numerem na liście kierownika komanda. Trzech policjantów ochronnych, jeden nawet uzbrojony w pistolet maszynowy, eskortowało nas bocznymi ulicami do tylnego wejścia dworca głównego [...]. Nie krzyczano na nas i mogliśmy skorzystać z wagonu osobowego klasy 3. Wartownicy w ogóle się nami nie interesowali. Podczas całej dwunastogodzinnej jazdy owi trzej policjanci grali w karty [...]²⁰.

Przed południem 16 czerwca pociąg dotarł do stacji Bauschowitz, skąd pończono pieszo do obozu w Terezynie. Mężczyzn i kobiety zakwaterowano tu oddzielnie na III piętrze jednego z bloków mieszkalnych, w którym w następnych dniach poupychano 500 osób. Dla dra Haddy było to znaczne rozczarowanie, „wszak zakładaliśmy, iż poprzez zawartą z nami umowę o zakupie lokalu zosta-

¹⁸ AP Wrocław, USPD–KMŻ 1844. Informacje o osobach wyłączonych z głównego transportu pochodzą z akt wrocławskiej administracji skarbowej oraz zachowanej listy transportowej.

¹⁹ W dotychczasowej literaturze wymienia się błędną datę 16 czerwca; por. np. F. Połomski, *Deportacje Żydów z Dolnego Śląska w latach 1941–1944. Próba rekonstrukcji*, [w:] *Z dziejów ludności żydowskiej na Śląsku*, Historia, t. 84, Wrocław 1991, s. 115; podobnie Hadda, *op. cit.*, s. 233. Data 16 czerwca dotyczy przyjęcia transportu w Theresienstadt. Prawidłową datę 15 czerwca znajdujemy dwukrotnie w korespondencji dotyczącej dra Georga Kohna.

²⁰ Hadda, *op. cit.*, s. 233–234.

niemy przynajmniej z ludzką godnością rozmieszczeni”²¹; potem przyszło mu jeszcze siedmiokrotnie zmieniać kwaterę. Los dra Haddy nie jest jednak typowy dla osób deportowanych do Theresienstadt, gdyż dzięki znajomym lekarzom przejął tu niebawem opiekę nad stacją chirurgiczną szpitala obozowego, co dawało szansę na przeżycie. Odnotować należy, że 27 października 1943 r. przywieziono do Terezina dra Curta Ungera z Wrocławia, którego doliczono do transportu z 15/16 czerwca. Godzi się też zauważyć, że drugiej grupy nie dołączono do głównego transportu, lecz potraktowano jako nowy transport o symbolu IX/6²².

Pobyty w Terezynie nie przeżyły cztery osoby z drugiej grupy, 11 znalazło się w transportach skierowanych do Oświęcimia, dwie (małżeństwo Hadda) w transporcie ewakuacyjnym do Szwajcarii; wyzwolenia w Terezynie doczekała jedna osoba.

* * *

Z grupy osób przewidzianych do deportacji w ramach IX akcji wyłączono też dalszą grupę, która początkowo liczyła 42 osoby. Przed odtransportowaniem ich z Wrocławia dwie osoby zostały przeniesione do zasadniczej grupy, a Irma Rosenthal popełniła 12 czerwca samobójstwo²³. Na ostateczną grupę składało się zatem 39 osób, w tym 12 samotnych, 4 małżeństwa bez dzieci, 5 małżeństw z jednym dzieckiem oraz jedno małżeństwo z dwojgiem dzieci. Przyjęta dla nich kwalifikacja *Abwanderung Arbeitseinsatz Ost* sugerowałaby skierowanie na roboty przymusowe gdzieś na Wschodzie. Fakt włączenia do grupy małżeństw z dziećmi – wśród nich 4 niemowląt – stawia jednak pod znakiem zapytania prawdziwość owej zapowiedzi. Nieodparcie nasuwa się natomiast przypuszczenie o celowym wyłączeniu małżeństw z małymi dziećmi do osobnego transportu, który zamierzano skierować do obozu zagłady, gdzie wedle stosowanej praktyki matki z dziećmi były od razu kierowane do komór gazowych.

Wiele osób z trzeciej grupy należało do personelu szpitala żydowskiego (dr Robert Triest, pielęgniarze Max Roth, Salo Schlesinger, David Wachenheimer, pielęgniarka Anni Jonas, laborant Konrad Kiefer). Oświadczenia majątkowe noszą daty od 5 do 9 czerwca, natomiast decyzje prezydenta rejencji wrocławskiej opatrzone datą 15 czerwca.

W tytule zachowanej listy transportowej umieszczono datę 9 czerwca 1943 r.²⁴, co mogłoby wskazywać na pierwotny zamiar deportacji owego dnia²⁵ czy też faktyczną datę transportu. Częściowo ocalałe akta administracji skarbo-

²¹ *Ibidem*, s. 235.

²² Według zachowanej listy transportowej.

²³ Por. AP Wrocław, Urząd Skarbowy Wrocław-Południe 575, s. 75–77. Irma Rosenthal popełniła samobójstwo przez zażycie środków nasennych.

²⁴ Tytuł brzmi: *Abwanderung Arbeitseinsatz Ost*. 9. Juni 1943.

²⁵ W dniach 9 i 10 VI 1943 r. nie stwierdzono przyjęcia w KL Auschwitz-Birkenau żadnego transportu RSHA bądź transportu z Wrocławia, co rodziło wątpliwości odnośnie do przyjmowanej dotychczas daty.

wej, odnoszące się do osób trzeciej grupy nie zawierają żadnej informacji o miejscu deportacji. Wyjaśnienie przyniosła dopiero kwerenda w aktach Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau i w archiwum Międzynarodowego Biura Poszukiwań Czerwonego Krzyża w Arolsen. W chronologii transportów przyjętych w obozie koncentracyjnym Auschwitz-Birkenau wykazuje się transport Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy z 16 czerwca 1943 r. Po selekcji skierowano zeń do obozu jako więźniów 16 Żydów i 8 Żydówek; mężczyznom przydzielono numery obozowe 124814–124829, kobietom numery 46212–46219; pozostałe osoby przywiezione w transporcie zginęły w komorze gazowej²⁶. Kartoteka numerowa KL Auschwitz w obu wymienionych archiwach wykazuje pod numerem 124825 więźnia Heinza Rosenthala, a pod numerem 46213 więźniarkę Annę Johnas²⁷ – Żydów z wrocławskiego transportu. Objętego tym transportem Konrada Kiefera również odnaleziono wśród więźniów KL Auschwitz, niestety, bez numeru obozowego; zmarł on w Oświęcimiu 25 lipca 1943 r.²⁸

Szczęśliwemu zbiegowi okoliczności należy zawdzięczać odnalezienie jednej z uczestniczek owego transportu do Oświęcimia, mieszkającej obecnie w Walnut Creek w Kalifornii Annie Goldstein-Jonas²⁹. Oto jej relacja:

[...] Jest możliwe, że zgodnie z oficjalną datą 9 czerwca 1943 r. otrzymaliśmy wezwanie do przygotowania się do wysiedlenia. W każdym razie mogłabym przysiąc, że my wszyscy byliśmy gotowi 17 czerwca 1943 r. na podwórzu gminy żydowskiej. Według list zostaliśmy przez zarząd oraz gestapowców Hampela i Marscha podzieleni na dwie grupy. Mała grupa, czyli młoda generacja, opuściła jako pierwsza posesję przy Wallstrasse 9 piechotą przez Gartenstrasse do Dworca Głównego, gdzie był dla nas przygotowany pociąg osobowy [...]. Dopiero w nocy przybyliśmy do Oświęcimia, tj. do Auschwitz. Po drodze zatrzymywano się na każdej stacji na bocznym torze, ponieważ inne pociągi były ważniejsze.

Chcę teraz Panu podać niektóre nazwiska, które mogę sobie przypomnieć [...]. Czerniejewskiego i Mucke Rosenthal znałam z gminy. Auerbacha nie znam. Hanni Herzberg była, zdaje się, siostrą dra Ebsteina, żyjącego w Izraelu. Roth i Schlesinger byli pielęgniarzami, podobnie jak Marianne Latner (nie Ruth) z Górnego Śląska [...], dalej Eva Kiefer była żoną laboranta Kiefera z noworodkiem. Była też pani Hirschel czy Fischel, małżeństwa Pick i Peiser, była jeszcze niejaka Hilda Neuburger, pielęgniarka młodo wyszła za mąż z bliźniętami; nowe nazwisko nieznanne, także Sophie Katz [...].

Po wyładowaniu w Auschwitz zostaliśmy przydzieleni do komanda zewnętrznego, każdego dnia gdzieś indziej, w deszczu, wietrze, słońcu, bez włosów na głowie, bez wody do picia. Każdego dnia przynosiłyśmy zmarłych do obozu, tak ginął jeden za drugim, aż pozostałam sama³⁰.

²⁶ D. Czech, *Kalendarz wydarzeń w obozie koncentracyjnym Oświęcim-Brzezinka – 1943 rok*, Zeszyty Oświęcimskie, t. 4, Oświęcim 1960, s. 109.

²⁷ Informacja Państwowego Muzeum Oświęcim-Brzezinka z 15 IV 1992 r.; informacja Internationaler Suchdienst Arolsen z 14 XI 1995 r.

²⁸ Informacja Internationaler Suchdienst Arolsen z 14 XI 1995 r.

²⁹ Nawiązanie kontaktu z nią zawdzięcza autor uprzejmości zarządu Związku byłych Wrocławian w Izraelu. Pani Goldstein-Jonas opublikowała w 1999 r. w nrze 67 „Mitteilungen des Verbandes ehem. Breslauer in Israel E.V.” krótkie wspomnienie pt. *Ich überlebte...*, które ujawniło jej deportację z Wrocławia do Oświęcimia.

³⁰ Relacja Annie Goldstein-Jonas z 20 X 1999 r. dla autora, za którą pragnie on niniejszym serdecznie podziękować.

W dodatkowej relacji nadesłanej autorowi czytamy:

Późnym wieczorem 17.6.43 r. przybyliśmy do Oświęcimia, furgonetką przewieziono nas do Birkenau, gdzie w pustym baraku przeczekaliśmy noc.

Następnego dnia zjawiała się u nas SS, wezwano nas do ustawienia się po jednej stronie mężczyźni, po drugiej – matki z dziećmi oddzielnie; tylko nieliczni zdolni do pracy zostali skierowani do obozu. Najpierw zerwano z nas wszystkie rzeczy, także obrączki ślubne, zegarki, aż zostaliśmy nadzy, potem ścięto nam włosy i otrzymaliśmy odzież więźniarską.

Potem nastąpiło tatuowanie mojego numeru 46213 [...]. Wraz ze mną skierowano do obozu: 1. Herzberg Hanni-Rosen, 2. Katz Sophie, 3. Klonower Ida, 4. Toni Lange z d. Abt, 5. Lattner Ruth, 6. Lissel Elfriede, 7. Pick Hildegard oraz nr 8 to moja osoba. Raz jeszcze otrzymaliśmy nasze numery na białym materiale naszyte [...]. Potem skierowano nas do obozu A do bloku nr 9, będący do naszej dyspozycji i tu musiałyśmy przejść nasz chrzest bojowy.

W bloku tym przebywały już kobiety z Polski, Francji, Austrii, Salonik i Berlina. Najpierw musiałyśmy w obozie przenosić kamienie z jednej kupy na drugą, potem musiałyśmy wozić odpadki z kuchni wozem drabiniastym na zbombardowaną farmę, gdzie więźniowie rozrzucali je na polach jako nawóz [...].

Relacja Annie Goldstein-Jonas pozwoliła wyjaśnić los kobiet i dzieci z wrocławskiego transportu; pokrywa się ona z informacją z chronologii transportów o skierowaniu do obozu 8 kobiet, co oznacza, że 6 matek z siódmką dzieci i jeszcze jedna kobieta zostały skierowane do komory gazowej. Spośród 17 mężczyzn skierowano do obozu 16; odesłanym do komory gazowej mógł być najstarszy z nich, 57-letni Benno Löwenstein.

* * *

Z dniem 10 czerwca 1943 r. decyzją Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy ulegało likwidacji Zrzeszenie Żydów w Niemczech (Reichsvereinigung der Juden in Deutschland) wraz z jego oddziałami okręgowymi, w tym i Bezirksstelle Schlesien z siedzibą we Wrocławiu przy ul. Pawła Włodkowica 9. Decyzja oznaczała również konfiskatę całego majątku Zrzeszenia, jego szpitali, domów opieki i innych urządzeń; zarząd tym majątkiem powierzono administracji skarbowej Rzeszy, w przypadku Dolnego Śląska nadprezydentowi finansowemu prowincji we Wrocławiu. Zarządzeniem wrocławskiej Staatspolizeileitstelle z 10 VI 1943 r., noszącym sygnaturę kancelaryjną II B 4–110/43g³¹, wskazującym na jego tajny charakter, określono zasady wykonania decyzji RSHA odnośnie do wrocławskiej gminy wyznaniowej i Bezirksstelle. Tekst zarządzenia nie zachował się, nawiązuje doń jednak pismo szefa wrocławskiej placówki gestapo dra Waltera Scharpwinkela z 20 sierpnia 1943 r. (por. aneks) adresowane do nadprezydenta finansowego we Wrocławiu³². Stwierdza się w nim, że w wyniku deportacji wszystkich Żydów istniejące na Dolnym Śląsku Zrzeszenie Żydów uległo praktycznie z dniem 10 czerwca rozwiązaniu; żydowskie szpitale, domy starców i inne urządzenia lub zakłady podległe Zrzeszeniu przestały tym samym istnieć. Ży-

³¹ Odwołuje się doń pismo wrocławskiej filii Deutsche Bank do nadprezydenta finansowego z 12 VI 1943 r.; AP Wrocław, USPD 1395, s. 150.

³² *Ibidem*, USPD 1397, s. 37–38.

dzi pozostający jeszcze na Dolnym Śląsku w małżeństwach mieszanych są ujęci w „szczątkowym zrzeszeniu Żydów” (*Restvereinigung der Juden*), które nie ma jednak osobowości prawnej i nie może być identyfikowane z byłym Zrzeszeniem ani traktowane jako jego następca prawny. Ponieważ wskutek zaistniałej sytuacji dojdzie po pewnym czasie do przejścia przez państwo całego majątku Zrzeszenia, obecnie znajdującego się już w zarządzie urzędów skarbowych, wrocławskie gestapo traktuje byłe Zrzeszenie jako już rozwiązane. Zajmowanie się sprawami nieistniejącego już tworu uważa się za zbyt kosztowne i wobec priorytetowych zadań wojennych nie będzie miało miejsca. Scharpwinkel prosił zatem, by na razie zrezygnować z wniosków o przepadek mienia Zrzeszenia, gdyż przypadki te z biegiem czasu same się zdezaktualizują. Skoro zaś cały ten majątek objęty jest konfiskatą, nie należy obawiać się zagrożenia interesów Rzeszy.

Do konfiskaty mienia wrocławskiej Bezirksstelle włączył się 10 czerwca również nadburmistrz Wrocławia. W piśmie do miejscowej placówki gestapo zwrócił uwagę na magazyn odzieży gminy żydowskiej, postulując jego przejęcie, jako że znajdują się w nim „dobre towary” i nie można tolerować, „iż Żydom wydawane są dobre towary, podczas gdy Aryjczycy muszą się zadowalać mniej dobrymi materiałami”. W aneksie do pisma przytoczono stan magazynu wedle spisu kontrolnego z 11 III 1943 r.: męskich ubrań 14, płaszczy 84, spodni 10, koszul 3, kalesonów 91; damskich sukni 60, płaszczy 48, żakietów 13 i majtek 60; chłopców 5 oraz dziecięcych płaszczy 83, koszulek 105 i pończoch 565³³.

W obronie magazynu odzieży, służącego zaopatrywaniu Żydów nieotrzymujących kartek tekstylnych, wystąpił do Powiatowego Urzędu Gospodarczego Miasta Wrocławia Erwin Ludnowsky, wyznaczony przez wrocławskie gestapo jako mąż zaufania pozostających jeszcze w nieście Żydów. W piśmie z 24 września 1943 r. zwrócił uwagę, iż mimo zajęcia mienia gminy żydowskiej samo Zrzeszenie nie zostało w Niemczech rozwiązane, istnieje ono nadal jako placówka opieki dla Żydów pozostających w małżeństwach mieszanych. Stąd też przedłożył prośbę o interwencję u nadprezydenta finansowego w sprawie wydzielenia z zasobów magazynu pewnej części na potrzeby wymienionych osób, co z uwagi na zbliżające się miesiące jesienno-zimowe uważał za rzecz szczególnie pilną. Krąg podlegających mu w okręgu dolnośląskim osób określił na kilkaset³⁴. Rezultat interwencji nie jest znany.

Wrocławska filia Deutsche Bank stosownie do zarządzenia wrocławskiej placówki gestapo z 10 czerwca przesłała już w dwa dni później nadprezydentowi finansowemu posiadane zlecenia swoich żydowskich klientów z prośbą o akceptację; proszono też o informację dotyczącą ekspedycji poczty dla byłej Bezirksstelle³⁵. W wielu pismach do banku nadprezydent finansowy aprobował regulowanie przedstawianych rachunków gminy żydowskiej (np. na rzecz szpitala), jak też

³³ *Ibidem*, USPD 1392, s. 147, 149.

³⁴ *Ibidem*, s. 157.

³⁵ *Ibidem*, USPD 1395, s. 150.

obciążających konto Bezirksstelle³⁶. Jako przykład można podać, że pełnomocnik Erwin Ludnowsky przedstawił 2 VII 1943 r. nadprezydentowi finansowemu roszczenie szpitala żydowskiego wobec kasy chorych w Kamiennej Górze na kwotę 973,55 marek, pozostające zapewne w związku z zamkniętą już wspólnotą mieszkalną w Krzeszowie, oraz wobec Specjalnego Pełnomocnika Reichsführera SS do spraw Zatrudnienia Obcoplemiennych na Górnym Śląsku, tj. dla tzw. Organizacji Schmelz, na kwotę 263,60 marek, prawdopodobnie z tytułu kosztów pochówku Żydów zmarłych w jednym z podwrocławskich obozów pracy przymusowej³⁷. Firma spedycyjna Röhlig u. Co. z Wrocławia przedstawiła rachunek dla nowo utworzonej żydowskiej stacji chorych przy ul. Lotniczej 51 na kwotę 116,75 marek tytułem kosztów za przeprowadzkę z ul. Włodkowica³⁸.

Z pisma dyrekcji kina „Silesia” do nadprezydenta finansowego z 19 czerwca dowiadujemy się też, że do wyposażenia kina w Maślicach zakupiono z zasobów Bezirksstelle ok. 430 teatralnych składanych krzeseł³⁹. Jednocześnie egzekwowano też należne jeszcze deportowanym płace, jak o tym świadczy przykład firmy Rudolf Jagusch, która 26 czerwca przekazała płace dla czterech Żydów⁴⁰.

Równoległe następowało przejmowanie majątku poszczególnych deportowanych. Dnia 29 grudnia 1943 r. nadburmistrz Wrocławia poinformował nadprezydenta finansowego o pozyskaniu ze zwolnionych mieszkań żydowskich 225 cennarów materiałów opałowych⁴¹. Wiadomo też, że wyposażenie mieszkania skarbnika gminy żydowskiej Martina Pollacka przejęło okręgowe kierownictwo NSDAP⁴², wyposażenie zaś dentysty dra Kurta Steinera przejął park sanitarny VIII śląskiego okręgu wojskowego⁴³.

* * *

IX akcja deportacyjna zamknęła długi i owocny dla miasta okres funkcjonowania wrocławskiej gminy żydowskiej. Jej ofiarą padło łącznie 219 osób; losy poszczególnych osób skierowanych do Theresienstadt i Oświęcimia-Brzezinki zestawiono w oddzielnych aneksach, odpowiadających podziałowi na ustalone transporty. Po akcji pozostawało we Wrocławiu i na Dolnym Śląsku już tylko kilkuset Żydów będących w małżeństwach mieszanych, co – jak niebawem się okazało – nie gwarantowało bynajmniej ich bezpieczeństwa i życia⁴⁴.

³⁶ *Ibidem*, s. 20, 43, 51, 83, 104–105 – pisma z 16, 18, 23 i 24 VI oraz 5 i 6 VII 1943 r.

³⁷ *Ibidem*, s. 308.

³⁸ *Ibidem*, s. 204.

³⁹ *Ibidem*, USPD 1392, s. 460. Pozostałe jeszcze w lokalu przy ul. Włodkowica krzeseła (ok. 130 sztuk) zaoferowano do kupna nadprezydentowi finansowemu.

⁴⁰ *Ibidem*, USPD 1395, s. 600.

⁴¹ *Ibidem*, USPD 1392, s. 144.

⁴² *Ibidem*, USPD–KMŻ 2692.

⁴³ *Ibidem*, USPD–KMŻ 3382.

⁴⁴ Por. M. Sadowski, *Deportacje niemieckich Żydów z Wrocławia do KZ-Theresienstadt w styczniu i kwietniu 1944 r.*, „Studia nad Faszysmem i Zbrodniami Hitlerowskimi”, t. 18, 1995, s. 261 i n.

Akcja IX

1. Transport do Theresienstadt z 9 czerwca 1943 r.

Lp.	Nazwisko i imię	Data i miejsce urodzenia	Miejsce zamieszkania	Uwagi
1.	Abraham Arthur	22.5.1893 Schlochau	Wallstr. 14	† 13.10.1943
2.	Abraham Heinz Manfred	19.3.1936 Breslau	Viktoriastr. 33	23.10.1944 do Auschwitz
3.	Aegidi Martha z d. Schottländer	25.3.1870 Breslau	Wallstr. 14	† 8.11.1943
4.	Arens Fritz Siegfried	10.1.1897 Lubichow	Wallstr. 5	19.10.1944 do Auschwitz
5.	Arens Margot z d. Freund	4.2.1903 Pless	Wallstr. 5	wyzwolona
6.	Arens Walter Fedor	27.8.1926 Breslau	Wallstr. 5	16.10.1944 do Auschwitz
7.	Arje Irma z d. Seipel	4.2.1915 Breslau	Freiburgerstr. 42	wyzwolona
8.	Baumgart Dorothea d. Lissauer	12.9.1875 Obersitzko	Wallstr. 14	wyzwolona
9.	Benjamin Ida z d. Grünfeld	5.10.1873 Kattowitz	Wölfelsgrund	† 11.7.1943
10.	Bergmann Lucie	4.8.1893 Gr. Baudis	Wallstr. 14	16.10.1944 do Auschwitz
11.	Bilewsky Helene z d. Bial	31.8.1867 Breslau	Wallstr. 14	† 24.12.1943
12.	Blumenthal Bertha	7.10.1914 Myslowitz	Wallstr. 14	† 21.7.1943
13.	Bodländer Margot z d. Sonnenfeld	3.3.1903 Breslau	Wallstr. 5	23.10.1944 do Auschwitz
14.	Bodländer Walter	10.6.1897 Breslau	Wallstr. 5	29.9.1944
15.	Braniss Helene z d. Müller	5.3.1858 Dammratsch	Wallstr. 14	† 11.6.1943
16.	Braun Johanna	20.9.1858 Pr. Stargard	Wallstr. 14	† 22.9.1943
17.	Breit Elsbeth	1.6.1879 Breslau	Wallstr. 14	† 28.10.1943
18.	Breitbarth Margarethe z d. Silber	27.12.1898 Breslau	Wallstr. 9	12.10.1944 do Auschwitz
19.	Breitbarth Hermann	2.1.1896 Breslau	Wallstr. 9	† 10.11.1943
20.	Breslauer Elly	5.6.1879 Brieg	Wallstr. 9	† 3.3.1944
21.	Caro Henriette z d. Jacobinski	3.11.1855 Strelno	Wallstr. 14	† 21.8.1943
22.	Cohn Henriette z d. Cohn	30.11.1914 Breslau	Wallstr. 4 (Grüssau)	18.12.1943 do Auschwitz

cd. tabeli

Lp.	Nazwisko i imię	Data i miejsce urodzenia	Miejsce zamieszkania	Uwagi
23.	Cohn Selma z d. Bruck	1.3.1850 Breslau	Wallstr. 14	† 30.8.1943
24.	Cohn Tana	15.5.1941 Breslau	Wallstr. 5 (Grüssau)	18.12.1943 do Auschwitz
25.	Cohn Vally	20.2.1879 Kornowarz	Wallstr. 14	† 1.5.1944
26.	Cohn Walter	15.8.1906 Breslau	Wallstr. 5 (Grüssau)	18.12.1943 do Auschwitz
27.	Drucker Frieda z d. Böhm	4.5.1887 Buchatz	Wallstr. 14	16.10.1944 do Auschwitz
28.	Ebstein Berthold	17.5.1859 Breslau	Wallstr. 14	† 13.4.1944
29.	Ebstein Hedwig z d. Biow	11.9.1857 Lissa	Wallstr. 14	† 10.11.1943
30.	von Einem Maria Magdalena z d. Kassel	8.11.1875 Breslau	Seidorf	wyzwolona
31.	Engel Cäcilie z d. Himmelweit	4.2.1870 Schles. Drehnow	Wallstr. 14	15.5.1944 do Auschwitz
32.	Engel Josef	10.10.1860 Heerwegen	Wallstr. 14	† 30.7.1943
33.	Feibel Dorothea z d. Einstein	17.3.1879 Tarnopol	Gartenstr. 14	† 19.9.1943
34.	Fischer Brigitte	16.8.1934 Liegnitz	Wallstr. 14	† 12.8.1943
35.	Fischer Hermann	12.8.1879 Szeplak/Węgry	Wallstr. 14	6.9.1943 do Auschwitz
36.	Fuchs Bernhard	6.1.1878 Ratibor	Wallstr. 5	† 25.5.1944
37.	Fuchs Hedwig z d. Schmitz	19.8.1881 Beuthen	Wallstr. 14	† 17.7.1943
38.	Fuchs Otto	28.5.1871 Zülz	Wallstr. 14	† 12.4.1944
39.	Glogauer Fanny	4.12.1862 Zülz	Wallstr. 14	† 25.1.1944
40.	Goerke Else z d. Block	18.7.1881 Ratibor	Wallstr. 16	15.5.1944 do Auschwitz
41.	Goerke Wilhelm	29.1.1881 Myslowitz	Wallstr. 16	† 11.6.1943
42.	Goldberg Albert	31.12.1873 Konskau	Wallstr. 14	† 29.6.1943
43.	Goldmann Max (Goldemann)	4.7.1895 Lissa	Wallstr. 9	23.10.1944 do Auschwitz
44.	Goldmann Ilse z d. Berger	23.6.1913 Beuthen	Wallstr. 9	23.10.1944 do Auschwitz
45.	Goldmann Martha z d. Kaiser	30.9.1875 Morgenroth	Wallstr. 14	† 11.8.1943
46.	Goldschmidt Ernst	2.6.1862 Breslau	Wallstr. 14	wyzwolony † 3.6.1945

cd. tabeli

Lp.	Nazwisko i imię	Data i miejsce urodzenia	Miejsce zamieszkania	Uwagi
47.	Goldschmidt Fritz	19.12.1871 Breslau	Wallstr. 5	28.10.1944 do Auschwitz
48.	Goldschmidt Thea z d. Cohn	26.1.1888 Beuthen	Wallstr. 5	28.10.1944 do Auschwitz
49.	Goldstein Johanna	21.2.1898 Leipzig	Wallstr. 9	15.5.1944
50.	Gotthilf Helene z d. Loschinski	10.6.1877 Mietschisko	Wallstr. 5	wyzwolona † 14.8.1945
51.	Gotthilf Moses	17.11.1876 Krojanke	Wallstr. 5	wyzwolony † 16.5.1945
52.	Graetzer Antonie	16.6.1869 Gross Strehlitz	Wallstr. 9	† 25.11.1943
53.	Gräupner Meta z d. Zweig	22.9.1891 Breslau	Wallstr. 14	† 27.7.1943
54.	Gräupner Richard	12.1.1871 Guttentag	Wallstr. 14	† 13.7.1943
55.	Guttman Frieda z d. Perle	20.8.1889 Breslau	Wallstr. 5	15.5.1944 do Auschwitz
56.	Heimann Frieda z d. Beer	28.7.1871 Schildberg	Wallstr. 14	† 12.7.1943
57.	Heimannsohn Rosa („siostra Helena”)	15.5.1880 Herrnstadt	Wallstr. 9	† 19.12.1943
58.	Heldt Regina z d. Schimeck	12.12.1870 Krotoschin	Wallstr. 14	† 6.11.1943
59.	Herzberger Cäcilie z d. Kassel	26.2.1879 Breslau	Seidorf	15.5.1944 do Auschwitz
60.	Hirschel Paula z d. Rawack	29.1.1846 Erfurt	Wallstr. 14	† 8.10.1943
61.	Hoffnung Eva	9.3.1924 Breslau	Wallstr. 16	5.2.1945 ewakuacja do Szwajcarii
62.	Hoffnung Max	25.8.1886 Radlin	Wallstr. 16	5.2.1945 ewakuacja do Szwajcarii
63.	Hoffnung Zywia z d. Kurländer	7.2.1898 Grajewo	Wallstr. 16	5.2.1945 ewakuacja do Szwajcarii
64.	Hollaender Selma z d. Breitbarth	25.4.1864 Ujest	Flughafenstr. 51	wyzwolona
65.	Horwitz Sophie z d. Bruck	29.11.1862 Breslau	Wallstr. 14	† 21.9.1943
66.	Hülsen Charlotte z d. Pinner	28.6.1938 Breslau	Wallstr. 14	9.10.1944 do Auschwitz
67.	Ibrom Luise (Tana)	30.8.1938 Breslau	Freiburgerstr. 42	23.10.1944 do Auschwitz
68.	Jakobowitz Regina z d. Grünbaum	12.3.1863 Myslowitz	Brandenburgerstr. 49	† 16.7.1943
69.	Jarecki Käte	22.7.1890 Breslau	Wallstr. 5	12.10.1944 do Auschwitz
70.	Jaskulewitz Herta	28.4.1901 Kempen	Wallstr. 14	† 17.7.1943

cd. tabeli

Lp.	Nazwisko i imię	Data i miejsce urodzenia	Miejsce zamieszkania	Uwagi
71.	Kaim Emil	1.5.1872 Breslau	Wallstr. 5	5.2.1945 ewakuacja do Szwajcarii
72.	Kaim Sofie z d. Glücksmann	31.12.1886 Breslau	Wallstr. 5	5.2.1945 ewakuacja do Szwajcarii
73.	Kaiser Herbert, dr	20.8.1908 Breslau	Wallstr. 9	† 11.6.1944
74.	Kaiser Jonathan Gideon	24.12.1938 Breslau	Wallstr. 9	23.10.1944 do Auschwitz
75.	Kaiser Susanne Charlotte z d. Altmann	6.10.1912 Kattowitz	Wallstr. 9	23.10.1944 do Auschwitz
76.	Kasztan Hertha	16.7.1891 Breslau	Wallstr. 9	15.5.1944 do Auschwitz
77.	Klammer Rosa z d. Thiel	4.6.1875 Breslau	Wallstr. 14	† 1.8.1943
78.	Korytkowski Edith	9(26).3.1919 Breslau	Fischergasse 14	4.10.1944 do Auschwitz
79.	Korytkowski Hertha	10.11.1910 Breslau	Fischergasse 14	15.5.1944 do Auschwitz
80.	Korytkowski Mathilde z d. Schwersensky	18.8.1878 Breslau	Fischergasse 14	15.5.1944 do Auschwitz
81.	Korytkowski Tobias	21.9.1877 Czempin	Fischergasse 14	† 15.8.1943
82.	Kronheim Max	30.8.1865 Glogau	Wallstr. 14	† 15.12.1943
83.	Krzywynos Hermine z d. Dienstag	21.7.1879 Görlitz	Wallstr. 14	23.10.1944 do Auschwitz
84.	Kuttner Bertha z d. Kantorowicz	19.8.1860 Wongrowitz	Wallstr. 14	† 10.7.1943
85.	Langner Liselotte	14.8.1908 Kattowitz	Wallstr. 9	† 22.3.1944
86.	Ledermann Ella z d. Kassel	11.4.1877 Breslau	Wallstr. 9	wyzwolona
87.	Lehmann Hulda	16.4.1860 Tuchel	Wallstr. 14	† 20.6.1943
88.	Leschziner Toni z d. Ritter	24.12.1856 Kamin	Wallstr. 14	† 22.6.1943
89.	Lomnitzer Friederike	1.7.1893 Peiskretscham	Wallstr. 9	4.10.1944 do Auschwitz
90.	Lüttich Erwin	28.3.1915 Breslau	Reuschestr. 52	wyzwolony
91.	Machner Irmgard z d. Bileski	7.12.1906 Lauban	Wallstr. 9	15.5.1944 do Auschwitz
92.	Machschefes Paula z d. Bielschowsky	17.12.1850 Breslau	Wallstr. 14	† 17.7.1943
93.	Markus Marta	31.10.1888 Kreuzburg	Wallstr. 14	16.10.1944 do Auschwitz
94.	Markuse Elsbeth z d. Jakobowski	29.12.1887 Inowrocław	Wallstr. 16	9.10.1944 do Auschwitz

cd. tabeli

Łp.	Nazwisko i imię	Data i miejsce urodzenia	Miejsce zamieszkania	Uwagi
95.	Markuse Siegfried	9.4.1885 Jutroschin	Wallstr. 16	9.10.1944 do Auschwitz
96.	Markusy Ernestine z d. Weichmann	19.6.1853 Kattowitz	Wallstr. 14	† 26.10.1943
97.	Meckauer Klara	6.6.1859 Breslau	Wallstr. 14	† 13.1.1944
98.	Meckauer Lina z d. Hamburger	20.9.1858 Breslau	Wallstr. 14	† 11.6.1943
99.	Miodowski Erna z d. Galewski	20.9.1884 Breslau	Wallstr. 14	9.10.1944 do Auschwitz
100.	Miodowski Felix, dr	16.2.1872 Herrnstadt	Wallstr. 14	15.5.1944 do Auschwitz
101.	Miodowski Felix, dr	1.1.1876 Bojanowo	Wallstr. 14	† 8.5.1944
102.	Moschkowitz Rosa z d. Tichauer	13.7.1898 Laurahütte	Wallstr. 5	15.5.1944 do Auschwitz
103.	Moses Bertha z d. Pineus	29.6.1865 Lobsenz	Wallstr. 14	† 23.10.1943
104.	Neisser Leo	7.9.1873 Katscher	Wallstr. 16	28.10.1944 do Auschwitz
105.	Neumann Ernst	18.4.1912 Breslau	Wallstr. 9	23.10.1944 do Auschwitz
106.	Peiser Alice z d. Meyer	27.8.1888 Liegnitz	Wallstr. 9	† 11.2.1944
107.	Peiser Alma	19.11.1883 Lengsfeld	Wallstr. 9	15.5.1944 do Auschwitz
108.	Perle David	28.10.1878 Breslau	Wallstr. 14	28.10.1944 do Auschwitz
109.	Perle Lilian z d. Eldott	10.7.1886 Santa Fee	Wallstr. 14	28.10.1944 do Auschwitz
110.	Pese Emma z d. Perls	9.3.1869 Beuthen OS.	Wallstr. 14	wyzwolona
111.	Pfeiler Ella z d. Weiss	3.10.1883 Leipzig	Viktoriastr. 33	15.5.1944 do Auschwitz
112.	Prinz Marie z d. Schlesinger	9.3.1891 Beuthen	Wallstr. 18	28.10.1944 do Auschwitz
113.	Prinz Moritz	5.5.1875 Breslau	Wallstr. 18	28.10.1944 do Auschwitz
114.	Proskauer Hedwig z d. Oschinsky	19.5.1873 Grottkau	Wallstr. 14	† 4.8.1943
115.	Pukatsch Pauline	24.12.1872 Raschkow	Wallstr. 9	† 20.11.1943
116.	Rauchberger Helene z d. Heinrich	5.4.1883 Pontwitz	Wallstr. 14	† 25.10.1943
117.	Rosenbaum Edith	22.11.1921 Breslau	Wallstr. 16	wyzwolona
118.	Rosenbaum Hertha z d. Urbach	5.12.1893 Leipzig	Wallstr. 15	wyzwolona

cd. tabeli

Lp.	Nazwisko i imię	Data i miejsce urodzenia	Miejsce zamieszkania	Uwagi
119.	Rosenbaum Karl	22.9.1884	Wallstr. 16	16.10.1944 do Auschwitz
120.	Rosenzweig Charlotte z d. Tichauer	28.6.1850 Alt Berun	Wallstr. 14	† 30.7.1943
121.	Salomon Georg	29.11.1902 Breslau	Wallstr. 16	15.5.1944 do Auschwitz
122.	Salomon Helga	6.2.1938 Breslau	Wallstr. 16	15.5.1944 do Auschwitz
123.	Salomon Josefine z d. Marx	14.4.1902 Sterbfritz	Wallstr. 16	15.5.1944 do Auschwitz
124.	Sandberg Berta z d. Lubowski	4.11.1847 Katscher	Wallstr. 14	† 7.7.1943
125.	Sandberger Ida z d. Heilbronn	15.10.1877 Czempin/Posen	Wallstr. 14	wyzwolona
126.	Sander Mathilde	6.3.1885 Breslau	Wallstr. 14	† 18.10.1943
127.	Schäfer Frieda	9.1.1892 Beuthen OS.	Wallstr. 14	† 18.5.1944
128.	Scheier Helene z d. Gurassa	22.2.1880 Oppeln	Wallstr. 14	† 31.12.1943
129.	Schindler Emma	28.9.1857 Neisse	Wallstr. 14	† 23.5.1944
130.	Schindler Hedwig	22.1.1869 Ernsdorf	Wallstr. 14	† 30.6.1943
131.	Schneider Erich	13.11.1883 Halberstadt	Wallstr. 14	16.5.1944 do Auschwitz
132.	Schneider Gertrud z d. Abraham	22.1.1894 Oppeln	Wallstr. 14	† 6.12.1943
133.	Schönwald Ida z d. Cohn	7.9.1885 Münsterberg	Wallstr. 14	9.10.1944 do Auschwitz
134.	Schönwald Ismar	26.4.1880 Gleiwitz	Wallstr. 14	† 21.3.1944
135.	Schwarz Alexander	31.5.1864 Guttstadt	Wallstr. 14	† 22.11.1943
136.	Schwarz Rosa z d. Bloch	6.12.1871 Tarnowitz	Wallstr. 14	† 23.7.1943
137.	Schwenk Maria	22.10.1895 Habelschwerdt	Wallstr. 9	† 8.7.1944
138.	Seipel Margarete z d. Müller	6.4.1893 Breslau	Freiburger Str. 42	wyzwolona
139.	Siedner Walter	22.8.1897 Breslau	Wallstr. 9	18.12.1943 do Auschwitz
140.	Silber Johanna z d. Jacob	28.3.1871 Breslau	Wallstr. 9	† 28.9.1943
141.	Silberstein Margarete z d. Loewisohn	25.5.1874 Posen	Wallstr. 14	† 21.10.1943
142.	Singer Eva z d. Leipziger	30.9.1919 Patschkau	Wallstr. 14	16.10.1944 do Auschwitz
143.	Singer Günter	14.1.1922 Breslau	Wallstr. 14	16.10.1944 do Auschwitz

od. tabeli

Lp.	Nazwisko i imię	Data i miejsce urodzenia	Miejsce zamieszkania	Uwagi
144.	Singer Johanna z d. Kuttner	9.3.1893 Wreschen	Wallstr. 14	12.10.1944 do Auschwitz
145.	Soldes Anna z d. Reiter	26.6.1872 Beuthen OS.	Wallstr. 14	† 21.8.1943
146.	Steiner Kurt, dr med.	24.1.1897 Cwiklitz	Wallstr. 16	† 5.10.1943
147.	Steinitz Hedwig	31.8.1897 Leslau	Wallstr. 9	28.10.1944 do Auschwitz
148.	Strauss Bianka z d. Todtmann	23.10.1880 Rawitsch	Wallstr. 16	6.9.1943 do Auschwitz
149.	Strauss Richard	28.10.1875 Teschen	Wallstr. 16	6.9.1943 do Auschwitz
150.	Süsskind Jakob Fritz	12.4.1871 Breslau	Wallstr. 14	† 3.7.1943
151.	Tarczys Martha z d. Epstein	7.1.1893 Breslau	Antonienstr. 6	15.5.1944 do Auschwitz
152.	Tausk Rosalie z d. David	11.5.1852 Nakel	Wallstr. 14	† 3.3.1944
153.	Tworoger Abraham	1.4.1863 Kobylagora	Wallstr. 14	† 30.8.1943
154.	Vorwärts Johanna z d. Jastrow	4.8.1865 Ritschenwalde	Wallstr. 14	† 2.7.1943
155.	Warschauer Fritz	24.6.1877 Schweidnitz	Wallstr. 14	† 20.9.1943
156.	Warschauer Helene z d. Henschel	1.9.1882 Gross Wartenberg	Wallstr. 14	23.10.1944 do Auschwitz
157.	Wasbutzki Lizzia z d. Zweig	20.4.1885 Ratibor	Wallstr. 5	9.10.1944 do Auschwitz
158.	Wiener Rosa z d. Bärwald	23.10.1856 Lissa	Wallstr. 14	† 8.2.1944
159.	Wolf(f) Olga z d. Lewkowitz	11.5.1861 Kleinsteinersdorf	Wallstr. 14	† 4.10.1943
160.	Zelmanowicz Gerda	20.2.1922 Breslau	Wallstr. 14	† 28.6.1943
161.	Zwillenberg Ella z d. Okonski	26.11.1893 Gross Gardienen	Wallstr. 14	23.10.1944 do Auschwitz

Akcja IX

2. Transport do Theresienstadt z 15 czerwca 1943 r.

Lp.	Nazwisko i imię	Data i miejsce urodzenia	Miejsce zamieszkania	Uwagi
1.	Bock Margarethe z d. Falk	1.8.1889 Breslau	Wallstr. 5	9.10.1944 do Auschwitz
2.	Bock Wilhelm	24.7.1884 Kröben	Wallstr. 5	9.10.1944 do Auschwitz
3.	Fuchs Hildegard z d. Tockus	10.10.1898 Kreuzburg	Wallstr. 14	16.10.1944 do Auschwitz
4.	Hadda Hertha z d. Schlesinger	18.5.1889 Kempen	Wallstr. 16	5.2.1945 ewakuacja do Szwajcarii
5.	Hadda Siegmund, dr	23.7.1882 Pogorzelletz	Wallstr. 16	5.2.1945 ewakuacja do Szwajcarii
6.	Hirschel Erna z d. Deucht	16.3.1901 Bielitz	Wallstr. 5	wyzwolona
7.	Hirschel Ruth Marianne	31.1.1922 Breslau	Wallstr. 5	5.10.1943 do Auschwitz
8.	Kohn Eva Anneliese	5.3.1924 Breslau	Wallstr. 14	† 20.4.1944
9.	Kohn Annie Sophie z d. Frank	19.5.1886 Cottbus	Wallstr. 14	16.10.1944 do Auschwitz
10.	Kohn Fanni Lotte z d. Schlesinger	22.2.1897 Oppeln	Wallstr. 14	28.10.1944 do Auschwitz
11.	Kohn Georg Friedrich, dr	10.9.1888 Görlitz	Wallstr. 14	28.10.1944 do Auschwitz
12.	Kohn Ulrich	1.8.1936 Breslau	Wallstr. 14	28.10.1944 do Auschwitz
13.	Lewkowitz Selma	25.6.1899 Myslowitz	Wallstr. 5	† 26.1.1945
14.	Manneberg Susanne z d. Zweig	2.3.1890 Ratibor	Wallstr. 5	† 18.7.1943
15.	Piepes Siegmund	8.9.1886 Lemberg	Flughafenstr. 51	12.10.1944 do Auschwitz
16.	Pollack Martin	9.11.1891 Hindenburg	Wallstr. 5	28.10.1944 do Auschwitz
17.	Pototzky Else Berta	31.3.1921 Breslau	Wallstr. 18	23.10.1944 do Auschwitz
18.	Thilo Marie	10.2.1883 Breslau	Wallstr. 14	† 29.5.1944

Transportem z 27 października 1943 r. przywieziono i zaliczono do powyższej grupy

19.	Unger Curt, dr	6.1.1888 Brieg	Flughafenstr. 51	wyzwolony
-----	----------------	-------------------	------------------	-----------

Akcja IX

3. Transport do KL Auschwitz z 16 czerwca 1943 r.
(Abwanderung Arbeitseinsatz Ost)

Lp.	Nazwisko i imię	Data i miejsce urodzenia	Miejsce zamieszkania	Uwagi
1.	Auerbach Alice z d. Zydower	9.11.1914 Breslau	Wallstr. 5	
2.	Auerbach Judis	25.4.1943 Breslau	Wallstr. 5	
3.	Auerbach Rudolf	18.1.1912 Fraustadt	Wallstr. 5	
4.	Cohn Hermann	14.9.1902 Breslau	Wallstr. 5	
5.	Czerniejewski Denny	27.6.1942 Breslau	Wallstr. 9	
6.	Czerniejewski Gertrud z d. Ledermann	1.7.1902 Schwersenz	Wallstr. 9	
7.	Czerniejewski Paul	2.11.1903 Wreschen	Wallstr. 9	
8.	Czerniejewski Zilla	24.12.1938 Breslau	Wallstr. 9	
9.	Drucker Heinz	8.5.1914 Oels	Wallstr. 9	
10.	Herzberg Hanni-Rose	22.4.1920 Breslau	Wallstr. 9	
11.	Jonas Anni	19.4.1920 Patschkau	Wallstr. 9	wyzwolona
12.	Katz Ismar	3.2.1905 Fraustadt	Wallstr. 5	
13.	Katz Sophie z d. Haase	27.6.1914 Wreschen	Wallstr. 5	
14.	Kiefer Eva z d. Löwenstein	1.7.1921 Görlitz	Wallstr. 5	
15.	Kiefer Konrad	30.6.1913 Breslau	Wallstr. 5	
16.	Kiefer Uriel	1.4.1943 Breslau	Wallstr. 5	
17.	Klonower Berthold	12.2.1904 Thorn	Wallstr. 9	
18.	Klonower Ida z d. Friedeberg	1.8.1906 Breslau	Wallstr. 9	
19.	Lange Rudolf	22.1.1911 Konstadt	Wallstr. 5	
20.	Lange Toni z d. Apt	29.6.1909 Fraustadt	Wallstr. 5	
21.	Lattner Ruth	31.1.1921 Gleiwitz	Wallstr. 9	
22.	Lissel Elfriede z d. Fischel	5.12.1895 Breslau	Wallstr. 9	

cd. tabeli

Lp.	Nazwisko i imię	Data i miejsce urodzenia	Miejsce zamieszkania	Uwagi
23.	Löwenstein Benno	26.1.1886 Glogau	Wallstr. 5	
24.	Müller Herta z d. Kurban	4.6.1896 Argenau	Wallstr. 16	
25.	Oser Julius	7.3.1895 Fordon	Wallstr. 5	
26.	Pick Hildegard z d. Riesenfeld	6.2.1905 Breslau	Wallstr. 5	
27.	Pick Walter	11.6.1899 Oppeln	Wallstr. 5	
28.	Rosenthal Amalie z d. Unikower	28.6.1923 Bernstadt	Wallstr. 5	
29.	Rosenthal Gittel	19.3.1943 Breslau	Wallstr. 5	
30.	Rosenthal Heinz	2.3.1914 Breslau	Wallstr. 5	
31.	Roth Ernst	14.5.1937 Breslau	Wallstr. 9	
32.	Roth Max	4.3.1903 Schrimm	Wallstr. 9	
33.	Roth Margot z d. Sommerfeld	10.3.1910 Breslau	Wallstr. 9	
34.	Schlesinger Fanny z d. Hecht	31.7.1903 Königshütte	Wallstr. 5	
35.	Schlesinger Peter	5.11.1937 Breslau	Wallstr. 5	
36.	Schlesinger Salo	25.5.1905 Truschütz	Wallstr. 5	
37.	Triest Robert	29.4.1893 Breslau	Wallstr. 9	
38.	Wachenheimer David	9.9.1907 Ichenhausen	Wallstr. 9	
39.	Zweig Kurt	3.10.1925 Bautzen	Wallstr. 9	

Geheime Staatspolizei
Staatspolizeileitstelle Breslau
Br.-Nr. II B 4 – 1374/43

Breslau, den 6. Juli 1943

An den
Herrn Oberfinanzpräsidenten Niederschlesien
z. Hd. von Herrn Oberregierungsrat Dr. Schwarz o.V.i.A.
in B r e s l a u
Hardenbergstr. 9/11

Betrifft: Wohnsitzverlegung der Jüdin Ida Sara Benjamin, geb. am 5.10.73 in Kattowitz O/S von Wölfelsgrund nach Breslau und weiter am 9.6.43 nach Theresienstadt.

Vorgang: Ohne.

Anlagen: 2 Hefte A I Blatt 1–8 und II Bl. 1–20.

Die obengenannte Jüdin ist am 17.5.43 gemäss hiesiger Anordnung von Wölfelsgrund, Krs. Habelschwerdt, in Breslau, Wallstr. 14 (Siechenhcim), zugezogen. Dieselbe wurde am 9.6.43 nach Theresienstadt abgeschoben.

Auf Grund eines Privatvertrages des jüdischen Ehemannes der Benjamin, Dr. Felix Israel Benjamin, zuletzt wohnhaft gewesen in Berlin-Grunewald, Hohenzollerndamm 123, jetzt in Theresienstadt, war die Obengenannte im Sanatorium Wölfelsgrund bei Herrn Dr. Jaenisch untergebracht.

Infolge der Umsiedlung der Benjamin von Wölfelsgrund nach Breslau lag die Verwaltung und Regelung der vermögensrechtlichen Angelegenheiten bei der Bezirksstelle Schlesien der nunmehr aufgelösten Reichsvereinigung der Juden, Wallstr. 7/9.

Die als Anlage A I und B II übersandten Unterlagen geben genauen Aufschluss über den hiesigen Stand der Sache.

Ich bitte, in eigener Zuständigkeit das weitere veranlassen zu wollen. Das Sanatorium Wölfelsgrund – Dr. Jaenisch – hat Abgabennachricht erhalten.

L.S. 12

Im Auftrage:
gez. H a m p e l Gr.
Beglaubigt:
/-/ Grühling
Büroangestellte

AP Wrocław, USPD–KMŻ 184, niefol.

Geheime Staatspolizei
Staatspolizeileitstelle Breslau
Br.-Nr. II B 4 – 1374/43

Breslau, den 6. Juli 1943

An das
Sanatorium Wölfelsgrund
z. Hd. von Herrn Dr. J a e n i s c h
in Wölfelsgrund, Krs. Habelschwerdt,
Grafschaft Glatz.

Betrifft: Wohnsitzverlegung der Jüdin Ida Sara B e n j a m i n, geb. am. 5.10.73 in Kattowitz
O/S von Wölfelsgrund nach Breslau und weiter am 9.6.43 nach Theresienstadt.

Vorgang: Dortiges Schreiben vom 24.5. und 3.6.1943.

Die Jüdin Ida Sara B e n j a m i n wurde am 9.6.43 nach Theresienstadt abgeschoben. Am 10.6.43 erfolgte die Auflösung und Beschlagnahme des Vermögens der Bezirkstelle Schlesien der Reichsvereinigung der Juden in Deutschland Breslau, Wallstr. 7/9. Die Verwaltung dieser Vermögenswerte liegt ab 10.6.43 in den Händen des Oberfinanzpräsidenten Niederschlesien Breslau, Hardenbergstrasse 9/11, der nunmehr allein verfügungsberechtigt ist.

Ich habe demzufolge sämtliche mir überlassenen Unterlagen und den anfallenden Schriftsatz zuständigkeitshalber zur weiteren Bearbeitung dorthin abgegeben.

L.S. 12

Im Auftrage:
gez. H a m p e l Gr.
Beglaubigt:
/-/ Grühling
Büroangestellte

AP Wrocław, USPD–KMŽ 184, niefol.

Geheime Staatspolizei
Staatspolizeileitstelle Breslau
Br.-Nr. II B 4 – 1460/43

Breslau, den 19. November 1943

An den
Herrn Oberfinanzpräsidenten Niederschlesien
in B r e s l a u
Hardenbergstr. 9/11

Betrifft: Vermögen der am 9.6.43 nach Theresienstadt evakuierten Jüdinnen Herzberg und v. Einem aus Seidorf–Heimbergshöh.

Vorgang: Fernmündliche Rücksprache mit Herrn Zollkommissar Scheidel im Juli ds. Js.

Ich bitte um Mitteilung über den Stand der Vermögensverwertung obengenannter Jüdinnen.

Im Auftrage:
gez. H a m p e l /I.V./
Beglaubigt:
/-/ Marx
Kanzleiangestellte

AP Wrocław, USPD–KMŽ 793, s. 34.

Geheime Staatspolizei
Staatspolizeileitstelle Breslau
Br.-Nr. II B 4 – 1985/43.

Breslau, den 20. August 1943

An den
Oberfinanzpräsidenten Schlesien
in B r e s l a u

Betrifft: Reichsvereinigung der Juden.

Vorgang: Dort. Schr. v. 16.8.43 – 0 5210 – 19 – Pb.

Anlagen: Ohne.

Durch die vom Reichssicherheitshauptamt angeordneten Massnahmen ist die im Bereich der Staatspolizeileitstelle Breslau befindlich gewesene Reichsvereinigung der Juden durch Abschiebung aller Juden praktisch seit dem 10.6.1943 aufgelöst. Das Vermögen ist weisungsgemäss beschlagnahmt und dem Oberfinanzpräsidenten Schlesien zur Verfügung übergeben worden. Durch den Abtransport der Juden haben daher Krankenhäuser, Altersheime oder sonstige der ehemaligen Reichsvereinigung der Juden unterstehenden Betriebe oder Einrichtungen im Bereich der Staatspolizeileitstelle Breslau zu existieren aufgehört. Lediglich die noch im Bereich der Staatspolizeileitstelle Breslau verbliebenen in Mischehen oder in privilegierter Mischehe lebenden Juden sind in der sogen. „Restvereinigung der Juden“ erfasst, die keinerlei Rechtspersönlichkeit genießt und mit der ehemaligen Reichsvereinigung der Juden weder identisch noch als deren Rechtsnachfolgerin zu betrachten ist.

Da die angelaufene Entwicklung darauf abzielt, in abschbarer Zeit das gesamte Vermögen der ehemaligen Reichsvereinigung der Juden – das ja bereits heute praktisch den Finanzbehörden zugeflossen ist – zu Gunsten des Reiches einzuziehen, wird die ehemalige Reichsvereinigung der Juden von Seiten der Staatspolizeileitstelle Breslau so behandelt, als wenn sie bereits aufgelöst sei. Verwaltungsarbeiten, die sich mit dem Schlingebilde „Reichsvereinigung der Juden“ befassen und die durch die demnächstige Entwicklung überflüssig werden, können unter Berücksichtigung der vordringlichen Kriegsaufgaben jedenfalls von der Staatspolizeileitstelle Breslau nicht geleistet werden, sodass ich bitten muss – wenn auch aus praktischen Gründen vielleicht meiner Auffassung nicht gefolgt werden kann – vorerst in Fällen der ehemaligen Reichsvereinigung der Juden von Anträgen auf Vermögensverfall abzusehen, bis sich diese durch die fortlaufende Entwicklung von selbst erledigen. Da im übrigen das gesamte Vermögen beschlagnahmt ist, ist eine Gefährdung von Reichsinteressen nicht zu befürchten.

/-/ Dr. Scharpwinkel

AP Wrocław, Urząd Skarbowy Prowincji Dolnośląskiej we Wrocławiu 1397, fol. 37–38.

DIE IX. DEPORTATIONSAKTION BRESLAUER JUDEN
VOM 9.–16. JUNI 1943

Zusammenfassung

Im Zusammenhang mit der vom Reichssicherhauptamt am 10. Juni 1943 verfügten Auflösung der Reichsvereinigung der Juden in Deutschland, die auch das Ende der Bezirksstelle Schlesien dieser Vereinigung bedeutete, wurde von der Staatspolizeileitstelle Breslau die IX. Deportationsaktion der jüdischen Restgemeinde durchgeführt. Diese Aktion umfasste 218 Personen, hauptsächlich Patienten des jüdischen Krankenhauses und Insassen des jüdischen Siechenheimes in der Wallstraße. Die Betroffenen wurden in drei Gruppen aufgeteilt, von denen die erste mit 161 Personen am 9. Juni nach Theresienstadt, die zweite mit 18 Personen (Vorstand der Bezirksstelle und Personal des Krankenhauses sowie des Siechenheims) am 15. Juni ebenfalls nach Theresienstadt und die dritte Gruppe mit 39 Personen am 16. Juni in das Konzentrationslager Auschwitz-Birkenau im Bahntransport überstellt wurden.

Der Verfasser schildert die Vorbereitungen zur IX. Aktion, analysiert das Alter der einbezogenen Personen und deren weiteres Schicksal. Der Ausarbeitung sind die Deportationslisten und einige Dokumente der Breslauer Gestapo beigelegt.